

הלכות פסח תלילתא

וקבעו נס זה לזכרון לדורות בשבת וקראוהו שבת הגדול ולמה לא קבעוהו בעשרי להריש סתם בין שחל בשבת בין שחל בחול כדרך שנקבעו כל המועדים לפי"א שבעשרה בניסן ממה מרים וקבעו בו תענית כשחל בחול כמ"ש בס' תק"פ"ב ע"ש:

ב נוהגין במדינות אלו שבשבת הגדול במנחה אין אומרים כרכי נפשי"ג אלא אומרים עבדים היינו וכו"ד לפי שבשבת הגדול היתה התחלת הגאולה והנסים^{טו} ואפילו שבת הגדול הוא ערב פסח אומרים עבדים היינו^{טז}:

ג נוהגין במדינות אלו כששבת הגדול הוא ערב פסח מפטירין בו במלאכי וערב וכו"ד לפי שבאותו פרשה כתוב הביאו המעשר אל בית האוצר וגו' והרי זה מעין המאורי"ג שבערב פסח הוא זמן הביעור והיינו שבערב פסח של שנה הרביעית שבשמיטה ובערב פסח של שנה שביעית שבשמיטה חייב כל אדם להוציא מבתו כל המעשרות שהפריש מתבואתו^{טז} כל הגו' שנים שעברו מהשמיטה והיו המעשרות שהפריש מנחים בביתו ובערב פסח זה מחויב להביאן לבית הלוי (ואע"פ שיש אומרים שזמן הביעור אינו בערב יום טוב הראשון של פסח אלא בערב יום טוב האחרון של פסח וכן עיקר כמ"ש בירדה דעה ס' של"א^{טז} מכל מקום נתפשט המנהג על פי סברא ראשונה):

תל"א זמן בדיקת החמץ וכו' י"א סעיפים:

א אף על פי"א שאין אדם עובר על חמץ ככל יראה ובל ימצא אלא מליל מ"ו בניסן ואילך כמ"ש^{טז} שבעת ימים שאור לא ימצא בכתיכם וגו' ולא יראה לך שאור ככל גבולך שבעת ימים וגו'^{טז} אבל קודם שבעת ימים אינו עובר בלא תעשה כששעה החמץ בכיתו^{טז} מכל מקום עובר על מצות עשה מחצות יום י"ד ואילך^{טז} בכל רגע ורגע שאינו

נפסים בבתי"ק הרה"ק מרז"ל מסימן ה, נדפסו בתפארת יהודה קלמן ח"ב ע' 47 ואילך עיקר השינויים וכן דמ"מ זיונים יצחקו לקמן בשו"ג (באותיות מודגשות, כשאר הדינים שדפוסם ראשון).
ה' שנות יב, יג, יד.

ג בבתי"ק מובא הלימוד מהגמרא (ה, רע"א) שהוא מליל מ"ו (ולא רק ימים): ואמרינן בגמרא דאתקיש השבת שאור לאכילת מצה דכתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל וגו' ובתיב בערב תאכלו מצות. ובבתי"ק נוסף: ואיתקיש השבת שאור לאכילת חמץ שהוא ברכת (משנה ריש כריתות. רמב"ם פ"א ד"א) ואין אוכל חמץ חייב ברת אלא מליל מ"ו ואילך אבל מו' שעות ומעשה אינו עובר אלא בליל (כמבואר כאן בפנים) ואין בו כרת (ראה גם לקמן ס' תמו ס"א) חסות דאיתקוש אכילת חמץ (ושו"ב עליו ברת) לאכילת מצה ובתיב בערב תאכלו מצות.

ד הדינים בענין חמצות שבישוי היל' חמץ וצעה (ולעיל קודם ס' תבס). סמ"ג מע"ל פ"ג ח"ח פ"ג ה"ח. פרי"ח. חיי' ס' תלב ס"ק ד וסי' תמו ס"א. ובבתי"ק נוסף גם: הרב"ד (פ"ג ה"ח). ח"א ס' תמו (ס"ק א). חיי' ס' תלב. ולקמן ס' תלב ק"א ס"ק א נוסף גם: כל"מ (וכ"ה בבתי"ק שם). וראה בבבאורייתא לפתירת התעבים להיל' חמץ וצעה.
ה תוס' ר, ב ר"ה מראוי"א (שאין צריך לעקר קודם הצעות). ראו"ש פ"א ס' מ"ג וברלקמן ס"ב וראה גם לקמן ס' תמה ס"א. ובבתי"ק מתוך הברית.

יא ח"א ס"ק א וראה לק"ש חכ"ו ע' 44 ואילך.
יב סימן זה בשע"ק לא הגיע לידנו, וראה שיע' שם ס"ב.
יג ראה לעיל ס' רצב ס"ו ובמצינו שם.

יד מנהגים (מירגא) ניסן ע' ל"ג. רמ"א. וכן נהגים, הלא כמ"ש בשער הגבול פמ"ח אות א (לקושי מעטים ומנהגים להנש"פ, בתחלתו). וראה שלחן המלך ח"ב ע' כב בשו"ג.

טו לבוש במקו המזמן, וראה לקושי הל"ז ע' 10. שלחן המלך ח"ב ע' כו בשו"ג.

טז מנהגים שם. ודכי משה ס"ק א. וכ"ה מנהג הב"ד (ס' מנהגים) – חכ"ד ע' 33.

יז אור וזעו ח"ב ס' צג. מנהגים שם. לבוש. באר הישב ס"ק א.

יח לבוש.
יט מנהג מעשר שני פ"ה מ"ג רש"י מנהדרין יא, ב ר"ה חמץ תוס' ר"ה ר, א ר"ה ונעשרות.

כ ספרי רבי"ם יד, כה. כו, יב. רמב"ם היל' מעשר שני פ"א הל"ו. וראה כ"מ שם.

כא סימן זה בשע"ק לא הגיע לידנו, וראה שיע' שם מעוף קמ"ד.

סימן תל"א

א בקובץ יגיל יהודה (ג' ח"ב) י (ראה מנבוא שם) נדפסו תלמינו כת"כ הרה"ק מרז"ל של סימן זה, באיזה שנינו לשון ובהוספת מ"מ זיוונים. כמה קטנים

הלכות פסח תלא

מבער החמץ מן העולם¹ שנאמר² שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשכיתו שאור מבתיכם וגו' ומפי השמועה למדו³ שיום ראשון זה הוא י"ד בניסן ונקרא ראשון לשבעת ימי הפסח כלומר קודם להם וכוונת הכתוב לומר שבעת ימים מצות תאכלו וכוונת שקודם שבעת ימים תשכיתו שאור וגו' ראייה לדבר זה⁴ ממה שאמרה תורה⁵ לא תשחט על חמץ דם זבחי כלומר לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים וזמן שחיטת הפסח הוא ב"ד מחצות היום ולמעלה מכאן אתה למד שזמן השבתת החמץ הוא כולו שחיטת הפסח דהיינו מחצות יום י"ד ולמעלה⁶:

ב ומה היא השבתה זו שאמרה תורה⁷ הוא שישבית ויבער החמץ מן העולם⁸ לגמרי עד ששום אדם לא יוכל עוד להנות ממנו ועל דרך שיתבאר בס' תמ"ד⁹ אבל אם רוצה לבטלו ולהפקירו אין זה מועיל כלום¹⁰.

כמה דברים אמורים לאחר שהגיע זמן איסור¹¹ אכילתו והנאתו מן התורה¹² דהיינו מחצות היום י"ד ולמעלה שהאוכל או הנהנה או מן החמץ עובר בלא תעשה¹³ שנאמר¹⁴ לא תאכל עליו חמץ כלומר על קרבן הפסח ולא בא הכתוב להזהיר שלא לאכול חמץ בשעת אכילת הפסח דהיינו בליל מ"ו שהרי כבר נאמר¹⁵ ולא יאכל חמץ אלא בא להזהיר שלא לאכול חמץ בשעת שחיטת הפסח¹⁶ דהיינו מחצות יום י"ד ולמעלה וקבלו חכמים¹⁷ שאיסור חמץ ב"ד הומה לאיסורו כל ז' ימי הפסח¹⁸ שכשם שכל ז' ימי הפסח הוא אסור אפילו בהנאה מן התורה שנאמר ולא יאכל כלומר לא ידא בו היתר הנביא לירי שום אכילה¹⁹ אפילו של היתר דהיינו היתר הנאה שבתם הנאה באה לירי אכילה שלוקח בדמים מאכל²⁰ כך מחצות יום י"ד ולמעלה הוא אסור אפילו בהנאה²¹ וכוון שאסור לו להנות ממנו²² הרי אין לו שום זכות בו ואינו שלו כלל²³ ולפיכך אינו יכול לבטלו²⁴ ולהפקירו²⁵ אבל קודם שהגיע זמן איסור הנאתו יכול הוא לבטלו ולהפקירו²⁶ ומותר לו מן התורה להשהותו עמו בבית כל ימי הפסח שאינו

1 כדלקמן סי' תנה ס"א (אף בשעה ו' מר"ם) וש"נ.

2 שמת יב, מו.

3 פסחים דף ה, א.

4 תמ"ב סי' פ"ב ה"א. ומימדא דרבא שם. וראה מגולת

אברהם ע' 189.

5 שבת לר, כה.

6 יא בכת"י מובא כאן הלימה השנו שבנגמא שם (שהוא מחצות ואילך): ולא כולו אלא חציו וכתוב אף חלק. ובכת"י נוסף: פירושו דחוקה חציו להיתר וחציו לאיסור. רש"י.

7 יב לשון הרמב"ם פ"ב ה"ב.

8 יג תוס' ד, ב ד"ה מדאורייתא. רא"ש פ"א סי' סו"ג מ"ע לפי דין (א, א) ד"ה אלא. פרוח ס"א (העיקר

כדברי התוס'). וראה קובץ יעיל תורה (ג) כא ע' הקלא ואילך.

9 יד סוף ד ואילך.

10 טו גמרא ג, ב מור ושע"ה סי' תלד ס"ב.

11 טז גמרא שם.

12 יז ולענין שעה ששית מר"ם – שם ז, רע"א. לקמן סי' תלג ס"ל.

13 יח פסחים כח, א"ב וכרבי יהודה. תמ"ב פ"א ה"ח. מ"ג שם בשם האנשים. רא"ש פ"ב ס"ד. מור וב"י

רס"י תמ"ג וכו' לעיל קודם סי' תכמ.

14 יט דברים מ, ג. ברייתא שם.

כ שמת יג, ג.

כא רש"י שם ד"ה לא תאכל עליו.

כב ראה מגולת אברהם ע' 189.

כג תוס' כה, ב ד"ה וחד.

כד שם כה, ב בחוקה. רמב"ם פ"א ה"ב. לבוש ש"א.

כה רש"י שם ד"ה לא יאכל. לבוש ש"א.

כו ברייתא כה, רע"ב. רש"י שם.

כז רש"י ג, א ד"ה אפילו. ב"ק כמ, ב ד"ה משש שעות.

כח רמב"ם פ"ג סוף ה"ז.

כח ברייתא ג, ב. רש"י שם ד"ה דלאו ברייתא. שם ע"א ד"ה אפילו. ולענין שעה ששית (מר"ם) שם דף

ז, רע"א. וראה לקמן סי' תלג ס"ל. סי' תלד ס"ז וסמ"ג. סי' תלד ק"א מ"ק ב. סי' תמג ס"ב. סי' תנה ס"ג. סי' תנה ס"ח. שו"ת סוף סי' ד. וראה אבני נזר א"ח סי' שפז

אות ג. הקרי הלכות ח"א כב, ב. ח"ג לר, ב. ח"ד נג, ב.

כט גמרא שם.

ל וכן אינו יכול למכרו או ליתנו בנתנה, כדלקמן סי' תמג ס"ג.

לא בכת"י באים כאן כמה פרטים המבארים לקמן סי' תלד ס"ג. ועוד שם: ושעם הביטול כתבו התוס' ד,

ב ד"ה מדאורייתא ורא"ש (פ"א ס"ב) ור"ן (בריש המסכתא ד"ה ומהו) דחשבו הפקד הוא כיון שביטלו אין שולו.

הלכות פסח תלא

עובר מן התורה בכל יראה ובל ימצא אלא על חמין שלו¹⁷ שלא הפקירו שנאמר¹⁸ ולא יראה קך שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים¹⁹ ושל הפקר²⁰:

ג. אבל חכמים גזרו²¹ שאין ביטול והפקר מועיל כלום²² לחמין אף קודם שהגיע זמן איסור הנאנו אלא הוא צריך לחפש אחריו במחבואות ובחורים (אם דרך להשתמש שם כל השנה כמו שיתבאר בס' תל"ג²³) ולברוק ולהוציאו מכל גבולו²⁴ ולעשות לו כמשפט שיתבאר בס' תמ"ה:

ד. ומפני ב' דברים נקקו חכמים לכך²⁵ הא' לפי שהביטול וההפקר תלוי במחשבתו של אדם שיפקרנו בלב שלם ויוציאו מלבו לגמרי ולפי שאין דעת כל בני אדם שוין ואפשר מי שיקל בדבר ולא יפקרנו בלב שלם ולא יוציאנו מלבו לגמרי²⁶ לפיכך גזרו שאין ביטול והפקר מועיל כלום עד שיוציא את החמין מכל גבולו (עיי' ס' תמ"ה²⁷) הב' לפי שהאדם גיגל בכל השנה בחמין ומחמת גיגולו קרוב הוא לשכחה שישכח את איסורו ויכאל ממנו²⁸ אם יהיה מונח בגבולו בפסח לפיכך הצריכו לחפש אחריו ולברוק ולהוציאו מכל גבולו קודם שיגיע זמן איסור אכילתו:

ה. וזמן בדיקה זו מן הדין היה ראוי לקובעה כיום י"ד בתחלת שעה ששית²⁹ כדי שישלם כל אחד בדיקה בסוף שעה ששית ויבער החמין בתחילת שעה ז' כמשפט האמור בתורה וכמו שיתבאר בס' תמ"ה³⁰ אלא לפי שביום רוב בני אדם אינם מצויים בבתיהם אלא מרויחן בעסקיהם בשווקים³¹ וברחובות וכשתגיע שעה ששית קרוב הדבר שישכחו³² חובת הבדיקה לפיכך תקנו חכמים זמן הבדיקה בליל י"ד שבלילה כל אדם מצוי בתוך ביתו³³ אלא שאף בעודו בתוך ביתו יש לחוש שמוא יתעסק באכילה ושתיה ושינה או במלאכה או בתורה אם הוא תלמיד חכם ועל ידי כן ישכח חובת הבדיקה לפיכך היה ראוי לתקן ולקבוע זמן הבדיקה התיב ומיד בכניסת האדם לתוך ביתו סמוך לערב³⁴ שברגע זו הוא פגוי מכל עסקים אלא לפי שצריך לחפש אחריו בחורים ובסדקים וחיפוש זה אי אפשר אלא לאור הנר³⁵ שנאמר³⁶ בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות

לב כדלקמן ס' תמ"ב ושי"ג.

ג. וראה לקמן ס' תמ"ג.

לד ברייתא ה', ב. וראה לקמן ס' תמ"ד.

לה ספרי ע"פ ע"פ (דברים פ"ד) ולא ראה. תוס' שם. ועי'

בראש פ"ק ס"ד. וראה לק"ש ח"ב ע' 131 הערה

15. 135 ע' 41 עתה המלך ח"ב ע' לב ואילך.

לו תוס' ריש פסחים. ובת"י: ולפי זה אין לבדיקה

וביעור קודם זמן איסורו עיקר מן התורה כלל אבל

חכמים הצריכו כל חניף לבדוק ולברור ולא לסמוך

ככל על ביטול והפקר לשוהות את החמין בבית. ובת"י

נפס': כשאנו רוצה לבטל סומך על בדיקה זו מן

התורה אפילו קודם זמן איסורו. וראה לקמן ס' תל

ס"ב, וק"א שם ס"ג.

לז שנשאר חובב תשבתו וכל יראה, כדלקמן ס' תל

סוף ס"ד.

לח ס' תיב.

לט לשון הרמב"ם פ"ב ח"ג.

מ ראה לק"ש ח"ב ע' 131. הע"פ תרפ"ג ע' 29. התנד

ע' 50. מגולת אברהם ע' 190. והמעט רלא בני

בבדיקה וצריך גם ביטול יתבאר לקמן ס' תל"ג.

מא דין ריש פסחים (א, א) ד"ה אלא וד"ה ומה

שצריכו.

מב סוף א.

מג תוס' ב, א ד"ה אור. הובא בר"ן ע"ב. מור ומ"א ס"ק

ב. וראה לקמן ס' תל"ג ח"ב ע"ב. וראה לקמן ס'

המעט, וכשאין מעט זה אין צריך לבער. וראה לקמן ס'

תל"ה ס"ד, וס' תמ"ב ס"ז וס"ג. וס"ב שבש"ש רק מעט זה

אין צריך לברך על ביעורו (נתבאר לקמן ס' תמו ק"א

ס"ב א), וכשעבר עליו הפסח אין קונסים אותו לאסרו

באכילה והוא (נתבאר לקמן ס' תמב ק"א ס"ק ע"ב),

ולקמן ס' תמו ס"א (המעט שבאן חששו יותר משאר

איסורים). וראה לקמן ס' תמב ק"א ס"ב כי אם מעט זה

הוא לדברי הכל. וראה רשימות שיעורים פסחים ס' א

אות יא. שערי שלום ע' כא. שלחן הפסח ע' 11. וראה

לקמן ס' תמ"ד, שמעט זה שידך גם כשהרמין הוא של

גביר. וראה לקמן שם ק"א ס"ק א' בתנ"ה, שע"פ בשל

גביר מועלת מרובה שיביר.

מז שם גמרא ד, א. רש"י שם ד"ה נבדק.

מח סוף א.

מח ר"ח שם ד"ה ולמה שנינו.

מז רש"י, ג. סע"ב (לענין ביטול) וכדלקמן ס' תל"ג ח"ג).

פ"ה ס"ב ד"ה תמב בס' נבד"ג.

מח רב נחמן בן ירמך שם.

מט ט"ז ס"ק א.

נ שם דף ז, סע"ב – ה, א. וכדלקמן ס' תל"ג ח"ב ושי"ג

נא צנפ"ה א, יב.

הלכות פסח תלא

יא

וגו' מכאן סמכו חכמים¹³ שאור הנר יפה לבדיקת חמץ ואין הנר מאיר ומבהיק יפה ביום כי אם בלילה¹⁴ לפיכך איחרו זמן הבדיקה עד זמן הבהרת הנר¹⁵ דהיינו צאת הכוכבים¹⁶ [כשיש¹⁷ עדיין אור היום קצת¹⁸].

ובאותו זמן שוב נניסת האדם לביתו ובין זמן הבדיקה דהיינו צאת הכוכבים¹⁹ (א) ושיעור אותו זמן שבעיהם כמו חצי שעה²⁰ אסרו לו לאכול²¹ וללמוד²² אפילו פרק

קונטרס אחרון

(א) ושיעור אותו זמן בו אפילו פרק אחד בו כן כתב הט"ז²³, וכן דעת הרמב"ם²⁴ וסמ"ג²⁵ ומגיד משנה וכתפ משנה* והלחם משנה ומ"א²⁶ ופר"ח²⁷ דאפילו קודם זמן הבדיקה אסרו ללמוד, ועיין באלי²⁸ זוטא²⁹.

וכן הוא על כרחך דעת הראב"ד³⁰ ור"ן³¹ ורבינו ירוחם³² דסבירא להו זמן בדיקה הוא כשיש אור היום קצת** והב"ח³³ ומה"א³⁴ פסקו כדבריהם, וא"כ הא דארמינן בגמרא³⁵ דילמא מימשכא ליה שמעתתא ואתי לאימנועי ממצוה, היינו לומר דאפילו קודם שהגיע זמנה אסרו להתחיל דילמא מימשכא ליה ואתי למנועי ממצוה, דהיינו שיימנע בתחילת זמנה כמ"ש הרמב"ם ופרי חדש³⁶, דאי משהגיע זמנה אף אם לא מימשכא ליה הרי הוא עושה איסור במה שלומד בתחילת זמנה ומדחה את המצוה לאחר כך לפי דעת הראב"ד וסייעתו.

ומהאי טעמא בדיקת החמץ קודמת לק"ש ותפלה של ערבית, לפי דעת הראב"ד וסייעתו כמ"ש העולה שבת³⁷, וכן הוא בפרי תושב, והוא פשוט. וכן הוא דעת הרמב"ם וסמ"ג ומ"מ וכו"מ ולחם משנה דאסרו ללמוד קודם צאת הכוכבים, וקודם זמן קריאת שמע מותר ללמוד לכל הפוסקים כדאיתא

- גב שני' ג, ב ר"ה גבר. מור וב"ח סוף ס"ב ד"ה ומ"ש (נשא).
- נג שם ד' ד, א ורש"י ר"ה ואור הנר. וראה לקמן ס' תלג ס"ו.
- נד ס"ז שם.
- נה שולח הרא"ש כלל ד' ס"ג. אליה רבה ס"ק ג. חק יעקב ס"ק א. וראה ס"א ס"ק א הג"ה ר"ה והיינו.
- נו כן הוגה כלוח התקון שברפוס זימאמיר תר"ו ובקונטרס השולחן (הולא בברפוס ראשון שרפמו תיבת אלו לקמן במקום).
- נז השגת הראב"ד לבעל המאור (א, סע"א). ר"ן שם. חק יעקב שם.
- נח הדב רבינו יונה ריש ברכות ר"ה וחכמים (לענין

צינונים לקונטרס אחרון

- א ס"ק א"ב.
 - ב פ"ב ה"ג (בסוף יום שלושה עשר). הובא במ"א ס"ק ג.
 - ג עשין לט.
 - ד ס"ק ג.
 - ה סעף ב.
 - ו ס"ק ג.
 - ז ס"ק ה (במוסגר).
 - ח בהשגות לבעל המאור ריש פסחים.
 - ט ריש פסחים (א, סע"א).
 - י תנ"ב ה ריש ח"א.
 - יא ס"ד.
 - יב ס"ק א.
 - יג ד, א.
- יד סוף ס"ק ב.
 טו ב, א: א: לילי ממש. ג, א: תני רבי שמואל לילי ארבעה עשר, ומוכיח מכאן באליה זוטא ס"ק ג. דהיינו לילה ממש.
 טז ב, א ד"ה מאן דאמר.
 יז פ"ב ה"ג, וכפי שהוכיח מדבריו באליה זוטא שם.
 יח ס"ב, ראה אליה זוטא שם.
 יט ס"ק א.
 כ ס"ק א.
 כא שפירושו בדיעת הראב"ד וסייעתו דהיינו סמוך לבניסת הלילה. ובמ"א ס"ק ה דהיינו קודם צאת הכוכבים.
 כב ס"ק ב.

אחר²⁰ אע"פ שיוכל לגמור הפרק²¹ קודם צאת הכוכבים מכל מקום יש לחוש שמה

קונטרס אחרון

ריש פרק קמא דברכות²², ונתבאר בסימן רל"ה²³, מכלל ההבדקה קודמת לקריאת שמע ודו"ק. ומה²⁴ שכתב התקיעה עקב²⁵ דתדיר קודם²⁶, זה אינו, ולא אמרינן הכי אלא כששתי המצות אינן עוברות דמצוה להקדים התדיר, וכן אם שתייהן עוברות שאינו תדיר נדחה²⁷, אבל אם שאינו תדיר מצוה עוברת והתדיר אינה עוברת פשיטא דחייב לקיים שתייהן, ואין מצות הקדמת התדיר דוחה את שאינו תדיר לגמרי²⁸. וכהאי גוונא כתב המ"א סי' תרפ"ז²⁹ לענין מת מצוה, דאף שהוא קודם לכל המצות אפילו של תורה מכל מקום אם אפשר לקברו אחר כך לא דחינן את המגילה לגמרי בשביל מצות הקדמתו. ואף האחרונים לא חלקו עליו שם אלא משום דמת מצוה לא מיקרי מצוה שאינה עוברת דאדהכי והכי הוא מוטל בביוון וגדול כבוד הבריות כו', ע"ש במג"א סי"ק ו', אבל כאן אם אינו בודק בתחילת הלילה ראוי לקרותו עברין שעבר על תקנת חז"ל לפי דעת הפוסקים הנ"ל, וכמ"ש הט"ז³⁰ והפרי חדש³¹ (ועיין מה שכתבתי לקמן), והרי זו כמצוה עוברת כמ"ש הפ"ה. ואף שלא חקינן חז"ל תחלת הלילה אלא כדי שלא יתרושל³² כמ"ש הראב"ד, מ"מ ה"ז דומה לקורא ק"ש אחר חצי הלילה שנקרא עברין ואף שאינו אלא משום סיג, עיין בעולת תמיד סי' רל"ה³³. וכן משמע בבמ"א³⁴ דאמרינן וכי תימא וזיוון מקדימין כו', וקשה למה תקנו חז"ל לכל ישראל שיבדוק אור לילי' ועשו את כולם זרוזים מה שלא עשו כן בכל המצות שיתקנו שכולם יהיו זרוזים לקיימן בתחילת זמנן, אלא ודאי דכל המצות הקבועים להם זמן על פי התורה או על פי חכמים כגון תפלה כנגד תמידין³⁵ כיון שיש לסוף זמן עשייתה זמן קבוע כגון חצות תחלת השחר צאת הכוכבים תחלת המנחה³⁶ אין צריך לקבוע זמן תחלת עשייתה שיעשו אותן וקרא בתחלת זמנן, דכיון שיש לסוף עשייתה זמן קבוע לא אתו למיפשע. אבל בדיקת חמץ שאי אפשר לקבוע זמן לסופה שהרי עז סוף הפסח חייב לברוק כמו שיתבאר בסי' תל"ה³⁷, לכך הוצרכו לתקן זמן קבוע לתחילתן דהיינו שחייבים כל ישראל להתחיל הבדיקה בזמן ידוע³⁸, וכיון שאין לבדיקה זמן מצד עצמה כמו בתפלה וקריאת שמע תקנו לה חכמים זמן, והיינו הקדמת זמן וזיוון לפי הס"ד. וכיון שקבעו זמן אם כן מי שאינו בודק בתחלת זה הזמן אינו נקרא עצל אלא נקרא עברין שעבר על גזירת החכמים והוא הדיון והוא הטעם לפי המסקנא.

ומהאי טעמא אם התחיל בהיתר נמי פוסק כמ"ש הפרי חדש. ואין חילוק בין לימוד לשאר דברים, וכן הוא דעת הב"ח³⁹ והמג"א⁴⁰ והעולת שבת שלא לחלק ביניהם, וכן הוא בט"ז⁴¹ בהדיא, ולא כתקיעה עקב⁴². ולפי דבריו לא היה ראוי לאסור למי שיש לו שיעור וקצבה ללמוד פרק אחר דדמי

אפילו לימוד שיש לו קצבה (ור"ל כח"י סי"ק ח), ראה ק"א (ר"ה ומהאי טעמא).
סג ט"ז שם.

סב ככת"ל: דתב"ח ס"ב ה"ג. סו"ג מ"ע לא. ת"ח ב"ח שם. דאב"ד בהנחת לבעל המאור (א, טע"א). ח"א ס"ק ה. ט"ז ס"ק ב. ביח ס"ד. הוהמחות ליה, הדיוני ציונים לקונטרס אחרון

לג ראה קובץ מבית חיינו ג ע' 25, שהקשה כן [הרה"ק מהר"ל] לפני רבינו. ואפשר שקטע זה נוסף ליישב קושיות מהר"ל. וראה הצ"ח תתלו ע' 50 מה שהקשה מהר"ל על התירוף שלפנינו.
לד סי"ג.
לה ד, א. וראה גם קובץ מבית חיינו שם, שרצה להוכיח כן משלקא דעתא דגמרא למסקנא.
לו כדלעיל סי' פט ס"א ושי"נ.
לז וכהי' לעיל סי' נ"ג בקרי'א והיינו בשעת הרחק. וראה שו"ע ורמ"א סי' רל"ג ס"א. סדר הנכנס שבת.
לח סעיף ב. וראה סגולת אברהם ע' 204.
לט ראה חקוי הלכות ח"ח נח, א. שאין הפסח ע' 22.
מ סעיף ד.
מא ס"ק ה.
מב ס"ק ב.
מג ס"ק ח (שדוקא לענין לימוד יש מחלוקת אי מפסיק, משאי"כ במלאכה ואכילה כולם מודים שאין מפסיקין, כיון שיש לו קצו).

כג ד, ב (שאע"פ שאסור לאכול מותר לשנות קודם התפילה).
כד סימן זה בשוע"ר לא הגיע לדינו. וראה ב"י שם ד"ה ומ"ש רבנו ואפילו, בשם רשב"א ברכות ט, א ד"ה ובני.
כה כן הגיה מהר"ל.
כו ס"ק ז.
כז וכ"ה בפנים ס"ו ושי"נ.
כח ראה מגילה כט, ב. וראה כללי הפוסקים והתוראה כולל לא.
כט הגהת מהר"ל ע"ה: ועי' מ"א סו"ט"י רפ"ו (וראה שוע"ר שם ק"א סוף סי"ק א). וראה בית שמואל ודוד ע' ה. ש"ת בית אב חלק חיי אברהם סי' סג. תהלה לדרך ח"ג א"ת סי"ח.
ל ס"ק ו, בדעת הרמ"א שם ס"ב. ואר"ל: הרמ"א. וראה סגולת אברהם ע' 204.
לא ס"ק ב.
לב ס"ק ב.

הלכות פסח תלא

יג

ע"י עיונו בלמודו ישבח חובת הבריקה וילמוד יותר או שמא יבוא לו עיון הדרש בלמודו

קונטרס אחרון

למלאכה ושאר דברים שיש להן קץ ולא אטרוהו להפסיק באמצע דאולי יגמור ואח"כ יבדוק כמבואר בדבריו ע"ש, ורעת יחיד היא זו, והפך מזה מבואר בכל האחרונים, ובגמרא דאמרין דילמא מימשכא ליה כו' משמע שיש לו שיעור קבוע והיישגן דילמא כו' כדפרש"י¹⁰¹. ואין לומר דוקא בלימוד חיישגן לאימשוכא, א"כ היאך כתבו המ"מ¹⁰² והב"י¹⁰³ דאיסור אכילה אתי במכלל שכן מלימוד ע"ש¹⁰⁴. ומ"ש עוד החק יעקב ובוה יתורן גם כן קושיית בעל המאור פ"ק דשבת כו', לפי דבריו אין לנו לפסוק כמותו, שכבר פסק לנו רמ"א בסי' ק"ו סעיף ג' בהג"ה (ע"ש במג"א¹⁰⁵) דאם התחיל אינו פוסק דלא כסברת החק יעקב וכן עיקר.

ועיין במג"א¹⁰⁶ שמחלק בין קודם חצי שעה כו', והחק יעקב: חולק עליו, וכן משמע לשון הטור וש"ע¹⁰⁷ ורמ"א ולבוש וכו' ועולה שבת והפרי חדש והט"ז, ע"י היטב בדבריהם ותמצא מבואר כמ"ש החק יעקב, וכן הוא בהדיא בט"ז בסוף סי' תרנ"ב ע"ש (ועוד דבסי' רל"ה סעיף ב'¹⁰⁸) משמע דתוך חצי שעה נקרא התחיל בהיתר, דלא כמשמעות הר"ן שם¹⁰⁹ וכן עיקר:

יונה¹¹⁰ לא הצריך להפסיק, דלא דמי¹¹¹ לאכילה קודם לתפלת ערבית דכיון דכולה ליליה זמניה הוא אתי למיפשו¹¹² מה שאין כן כשלומד לא חיישגן לפשיעה) כמו באכילה, וכדאמרין בפ"ק דשבת¹¹³, אלא חיישגן שמא ישכח, ולהכי אפילו התחילו מפסיקין כמ"ש הטור שמא ישכח¹¹⁴, מה שאין כן באכילה ודומיה שעשיתן אינה על ידי עיון השכל והזכרון כמו בלמוד לא חיישגן לשכחה כמ"ש הלחם משנה בפ"ב¹¹⁵ מהלכות קריאת שמע, ולהכי אם התחיל כבר לא אטרוהו להפסיק, דחשש פשיעה הוא חשש רחוק ולא חששו לו אלא לכתחלה¹¹⁶, וגבי קריאת שמע לא חיישגן לשכחה¹¹⁷ כיון שהוא רגיל במ"ש הדין. וגבי לולב¹¹⁸ מירי באכילה ולא בלימוד, אבל גבי בדיקה אפילו התחיל ללמוד כמה שעות קודם צאת הכוכבים מלסיק, ולהיטא אין חילוק בין תוך חצי שעה לקודם חצי שעה דהכל נקרא התחיל בהיתר לפי שיטתו¹¹⁹ ואפילו הכי צריך להפסיק, דלא כמג"א¹²⁰, אבל הרמב"ם¹²¹ וסמ"ג¹²² דס"ל דאף בק"ש אסור ללמוד משיגיע זמנה כמ"ש הב"י ציינים לקונטרס אחרון

נו שכתב שם: ואפילו לכתחלה יכול להתמין לקרות עד שיעלה עמוד השחר.
נו כדאמרין בברכות ד, ב. הובא בטור שם.
נח הובא בטור ושו"ע כאן ס"ב, שלא הצריך להפסיק הלימוד אפילו בבדיקה.
נט בדפ"ר מתחיל כאן המוסגר, והוגה ע"י מהרי"ל כלפנינו.
ס כדאמרין בשבת י, א שטעמם זה אילו היה ערבית חובה היה צריך להפסיק.
סא י, א: ערבית לא מירתת ואתי למפשו.
סב הבא בלימוד קודם בדיקה (משא"כ קודם ק"ש שרי ללמוד, מטעם שיתבאר לקמן בסמוך). וראה מ"ש (הרה"ק מהרי"ל) [קובץ מכתב חיינו ג' ע' 25], ביאור נוסף בשיטת הטור ורבינו יונה.
סג הלכה ו.
סד לדעת הרמב"ם שם (אפילו בק"ש ראורייתא ואפילו התחיל באיסור), וכן יסבור חילוק זה גם הטור.
סה גם בלימוד.
סו שהקשה המ"א ס"ק ח, שולוב הוא פעם אחת בשנה, ומ"מ מבואר בסוכה לח, א ורמ"א סי' תרנ"ב סיב, שדענו שזה לק"ש ואין חיישגן לשכחה.
סז שמתיר לאכול לפני זמן ק"ש, כדלעיל.
סח שם, שפירש בדעתו שצריך להפסיק רק בהתחיל באיסור.
סט הל' ק"ש פ"א ה"ט.
ע עשין יח.

מד ד"ה לא יפתח: אם קבע עת לתורה בלילות, מה פ"ב ה"ג.
מו ד"ה ומ"ש ולא יאכל, מזה הגהת מהרי"ל (כתח"ק); יש לומר (לדעת הח"י [שם] לדעונו כחצוהה כ"ש הוא וזא לעיון דיעבד: וע"כ צ"ל כן גם לפ"ש דמתן [בהג"ה] בדעת הטור ע"פ הח"ח: והל' ק"ש פ"ב ה"ד, שחשש ישבח הוא רק בלימוד ולא באכילה ומלאכה), והרי הדין פ"י כן דעת הרמב"ם [והחולק על שיטת הטור, כדלקמן שם] ע"ש.
מז ס"ק ו. ולעיל שם ס"ד.
מט ס"ק ח.
נ ס"ק ח.
נא ואם התחיל לאכול אחר שהגיע זמנה כו'.
נב שבת פ"א (ד, א) ד"ה ומיהו, ויטובה (ח, ב) ד"ה הלכה: בראתחיל בתר דאתא זמנה חייבא או סמוך לה הדינו חצי שעה. וראה לעיל סי' ע ס"ה: כשהתחיל באיסור הדינו שהתחיל לאכול תוך חצי שעה, ובשעה שם: ר"ן, רמ"א סוף סי' תרנ"ב. מ"א סי' תלא (ולא כמשמעות שו"ע סי' רלה), וראה תהלה לידו שם ס"ק ב.
נג שלא הזכיר כאן איסור הלימוד ואכילה ומלאכה אלא בזמנה.
נד שכתב שם: כשהגיע זמן קריאת שמע אסור לקבוע סעודתו עד שימפיל.
נה כדאמרין בספחין ד, א (לענין לימוד) דלמא משכח ליה שמעתיה (ולשון דילמא אתי לאימשוכא בשבת ט, ב לענין סעודה קטנה קודם המנחה).

הלכות פסח תלא

וישנה בעיונו עד זמן מה לאחר צאת הנוכבים¹⁰ (כשיש עדיין אור היום קצת¹¹) וכן אסרו בחצי שעה זו לעשות כל הדברים האסורים לעשותם קודם תפלת מנחה או תפלת ערבית¹² כמו שנתבאר סי' רל"ב ורל"ה¹³ וזו ששבת ולא בדיק בליל ארבעה עשר ונזכר ביום ארבעה עשר הרי הוא אסור בכל הדברים הללו עד שיברוק¹⁴:

וְאִפְלוּ אִם הוּא עוֹסֵק בְּאֶחָד מִכָּל הַדְּבָרִים הַלְלוּ קוֹדֵם שֶׁהִגִּיעַ זְמַן הַבְּרִיקָה הַיָּבֵב לְהַפְסִיק כְּשִׁינֵי עֲמֻנָה¹⁵ אִפְלוּ הוּא עוֹסֵק בְּהִתְרַעַד דְּהֵיִינוּ שֶׁהִתְחִיל לְעֻסֹק קוֹדֵם חֲצִי שְׁעָה לִפְנֵי צֵאת הַנוֹכְבִּים¹⁶ וְאִפְלוּ הוּא עוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁאִם לֹא יִפְסֵק לְבְרוּק מִיַּד בְּתַחֲלַת כְּנִיסַת הַלֵּילָה אֲעִ"פּ שִׁיבְרוּק אַח"כ הֵרִי זֶה מִכְּמַל תְּקַנַּת חֲכָמִים¹⁷ שֶׁתִּקְנוּ לְבְרוּק בְּצֵאת הַנוֹכְבִּים מִיַּד כְּשִׁישׁ עַדְיִין אִוֵּר הַיּוֹם קֶצֶת¹⁸.

ואף על פי שְׁעָדִיין לֹא קָרָא ק"ש של ערבית וק"ש היא מצות עשה של תורה וגם היא תדירה בכל יום ויום ב' פעמים וכל התירו מחבירו קודם את חבירו¹⁹ אַעפ"כ צָרִיךְ לְהַקְדִּים אֶת הַבְּרִיקָה לִפְנֵי ק"ש ותפלה לפי שהיא מצוה עוברת²⁰ שאם לא יברוק מיד בצאת הנוכבים הרי הוא נקרא עובר על תקנת חכמים אבל בק"ש אף על פי שמוצוה מן המובחר לקרותה בתחלת הלילה מכל מקום אינו נקרא עובר על תקנת חכמים אלא אם כן קורא אותה אחר חצי הלילה כמו שנתבאר בסיומן רל"ה²¹:

זְכַמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים כְּמִי שֶׁרָגַל לְהִתְפַּלֵּל ק"ש ותפלה של ערבית כל השנה בתוך ביתו אבל מי שרָגַל לְהִתְפַּלֵּל כָּל הַשָּׁנָה עִם הַצְּבוּר מִבְּעוֹד יוֹם וְעִבְשׂוּ לֹא תִתְפַּלֵּל עִמָּהֶם יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמוֹעַ וְיִתְפַּלֵּל מִיַּד²² בְּצֵאת הַנוֹכְבִּים וְאַח"כ יִבְרוּק כְּדוּקַּן שְׁאִינוּ רָגַל כָּל הַשָּׁנָה לְהִתְפַּלֵּל עֲרִבְתָּ בְּבֵיתוֹ יֵשׁ לְחוּשׁ שְׂמֹא ע"י מַרְדָּתוֹ וְהִשְׁתַּדְּלוּתוֹ בְּבִרְקַת הַחֲמִין יִשְׁכַּח עַל ק"ש ותפלה²³:

ךְ וְכֵל זֶה בְּתַפְלַת יְהוּד אֲבָל אִם יֵשׁ עֲשֵׂרָה שְׂמַתְפַּלְלִים עֲרִבְתָּ בּוֹמְנוּ דְּהֵיִנוּ צֵאת

קונטרס אחרון

בסי' רל"ה²⁴, א"כ את הנוצרך אביו להזהיר בליל י"ד, להאומרים הבריקה היא קודם ק"ש, היינו לאסור בסוף יום י"ג, כמ"ש המ"מ והכ"מ²⁵. ואנן קיימא לן בסי' רל"ה²⁶ כהרמב"ם וסמ"ג, א"כ בדין זה נמי קיימא לן כוותיהו, והטעם הוא שמה שמא ימנע כו' בתחלת זמנה כמ"ש הרמב"ם וסמ"ג, ועל דרך שפירש האלי' זוטא והפרי חדש, ומטעם שכתב הט"ז, וא"כ אף אם התחיל בהיתר מפסיק כמ"ש הפרי חדש.

- סד** ט"ז שם. פרי חזון סוף ס"ק ב. בבתי"ו יועבור על תקנת חכמים (רמב"ם פרי"ח).
- סה** כלזה התקון שברפ"ם דיאמיר תר"ו ובקונטרס השלחן גדרו שחיבת אלו צ"ל לעיל בסמך, וש"ס.
- סו** ח"א ס"ק ה.
- סז** סימנע אלו בשוע"ר לא הגיעו לדינו, וראה שו"ע סי' רלב ס"ב.
- סח** ח"א ס"ג ג. וראה לקמן סי' תלה ס"ב, שבה"ג גם אם לא בדיק עד תוך הפסח.
- סט** טור. רח"א ס"ב. ובבתי"ו: וכל שכן בשאר דברים שאסרו חכמים אם התחיל אפילו בהיתר פוסק (דלא כח"י ס"ק ה. ראה ק"א ס"ק א ד"ה ומחאי טעמא). ע ב"י בסוף הפינן. ח"י ס"ק ה.
- עא** וז"ל ומחייב משנתעורר היום שו"ע (ראה ק"א סוף ס"ק א וס"ב משנעורר מור ושו"ע ושאר פוסקים, ולא כמ"א ס"ק ח). ובבתי"ו: ט"ז ט"ו תהב ס"ק ה.
- עב** ט"ז ס"ק ב. פרי חזון ס"ק ב.
- עג** פרי"ח שם.
- עד** כדלעיל סי' כה ס"ב וש"ג.
- עה** נתבאר בק"א ס"ק א (ד"ה ומה שכתב).
- עו** סימן זה בשוע"ר לא הגיע לדינו, וראה שו"ע שם ס"ג.
- עז** ראה מגילת אבירם ע' 191.
- עח** ביח סוף ס"ד ד"ה פסק. הובא בח"א ס"ק ה ע"ש. וראה שו"ע צמח צדק סי' קפח. עמ"י עקב ח"ד ע' יב. ח"י ע' ג.

צייונים לקונטרס אחרון

עג ראה שו"ע שם ס"ג.

עא ד"ה אבל הרמב"ם.
עב פ"ב ה"ג.

הלכות פסח תלא-תלב

טו

הכוכבים יתפללו מיד כצאת הכוכבים ואח"כ ילכו לבתיהם לברוק החמץ שאם ילכו לברוק קודם תפלת ערבית יהיה טורח לקבצם אח"כ^ט להתפלל בעשרה ותתבטל מצות תפלת הצבור לגמרי מחמת הקדמת הבריקה אבל אם יתפללו בעשרה קודם הבריקה לא תתבטל מצות הבריקה לגמרי:

טז וכן במקומות שיש הבורות שיש להם שיעור קבוע ללמוד הלכות פסוקות בבבב"ג אחר התפלה אל יבטלו למורהם בלילה זו מחמת בדיקת המין שהרי אפשר לברוק אחר כך ולא תתבטל מצות הבריקה לגמרי ואין לחוש שמא ימשכו בלמודם עד שישכחו חובת הבריקה שהרי מוכרחים הם לבוא אל בתיהם לזון שבוודאי לא ילינו בבית הנסות וכשיבא כל אחד מהם לביתו יזכור חובת הבריקה^{טז}:

י כמה דברים אמורים כשעוסקין בדבר הלכה בלא פלפול אבל אסור לעסוק בפלפול אפילו בבבב"ג שיש לחוש שמא ימשוך כל כך בפלפול עד שיהיה לבו טרוד באותו פלפול וישכח חובת הבריקה אף כבואו לביתו^{טז}:

יא אם הוא יושב ולומד קודם צאת הכוכבים (ג) ואומר להכיר^{טז} שאינו לומר^{טז} שכשיגיע זמן הבריקה יזכר אותו ויפסיק מלמודו^{טז} הרי זה מותר אף אם הוא תוך חצי שעה לפני צאת הכוכבים:

תלב דין ברכת בדיקת החמץ וכו' י"ב סעיפים:

א קודם שיתחיל לברוק צריך לברך^ב כמו שמברכין על כל מצות מדברי סופרים^ג ומה הוא מברך בא"י אמ"ה אקב"ו על ביעור החמץ ואע"פ שכשעה זו אינו ממערו עדיין^ד מכל מקום כיון שלאחר הבריקה מיד הוא מבטלו ומפקדו כל החמץ שנשאר

קונטרס אחרון

(ב) ואומר להכיר^{טז} בו באל"י זוטא^{טז} העתיק מותר ללמוד, משמע אבל לדבר הרשות לא מהני, וכן הוא במ"א סי' ער"ה^{טז} לחד שינויא, וע"ש בט"ז^{טז} וצריך לחלק^{טז} בין זה להא דאמרין בפ"ב דסוכה^{טז} דלא מהני מוסר שינתו לאחרים משום דערבך ערבא צריך:

בא"ה שניי לשון ובחופת מ"מ גנינים. עיקרי השנינים וכן המ"מ גנינים ויעתקו לקמן בשו"ג (באותיות מרגשות, כשאר המ"מ שברפום ראשון).
ב גמרא מיוחדת דרב יהודה אמר רב (ב"ה גירסת הרא"ש פ"א ס"ז) דף ג', סע"א (שצריך לברך). רב דורה אביר שמואל שם ע"ב (שהברכה היא קודם שיתחיל לברוק). מור ושע"פ ס"א.
ג מפעם שנתבאר לעיל סי' קנח סמ"ז וש"נ וראה מגילת אברהם ע' 192.
ד מסקנת הגמרא שם. מור ושע"ע שם. וכו' במדור. ה ראה מגילת אברהם שם. ו רא"ש פ"א ס"ז. סו"ד.

עט מ"א סוף ס"ק ה.
פ ראו"ח בשו"ת מים עמוקים סי' עט. אחרונים. נסת הגולה הג"מ. מ"א ס"ק ה. ח"י ס"ק ג.
פא מ"א ח"י שם.
פב תולדות צבי ס"ק א. אק"ה זוטא ס"ק ה.
פג ע"י סי' טורה ס"ד, שנשם הוכיח תחלת צבי את רוע, ושם מבואר דהיינו דוקא בחביו שאינו לומד.
פד ראה פנמי יעקב ד ע' י'.

סימן תלב

א מקבין גידול תורה (ג) חוב' י (ראה מבוא שם) דרפ"מ תעלומי כתיב' הרה"ק מר"ר"ל של סימן זה,

ציונים לקונטרס אחרון

עז כיון דפסקינן התם כמ"ז להתיר אף לדבר הרשות, ע"כ צריך לחלק בו, וראה שו"ת בית שלמה או"ח סי' מה בהג"ה מבין המחבר, אוצר ההלכות ס"ק כד. משנה שלמה סי' ל ס"ק ג. פנמי יעקב ד ע' יד, עז כו, א.

עד ס"ק ה.
עז ס"ק ה. וראה משנה שלמה סי' ל ס"ק ג.
עז ס"ק ג, שכן הוא גם לענין פולין, וכו"ה לעיל שם.